

Нестандартны ўрок пазакласнага чытання ў IV класе
Урок-тэлемент «Знаёмцеся – калыханка»

Памяшканне, у якім будзе праводзіцца ўрок, аформлена малюнкамі і фотаздымкамі па тэме ўрока (на якіх мамы ўкладваюць сваіх дзетак спаць, бабуля гушкае ўнука на руках і інш.). Вучні класа загадзя падзяляюцца на дзве групы. У кожнай групы – 2 вядучых з імправізаванымі мікрафонамі. Яны па чарзе бяруць удзел у гутарцы. Настаўнік таксама мае «мікрафон» і каардынуе работу класа. З мэтай найбольш наблізіць класа да тэлестудыі, можна нестандартна раставіць мэблю ў розных канцах класа. Каб размаўляць было зручна, групы ўдзельнікаў размяшчаюцца адна насупраць другой. Пажадана падрыхтаваць музычнае афармленне (запісы народных калыханак ці песні з тэлевізійнай перадачы «Калыханка», магчыма, у дамашнім архіве вучняў знойдуцца відэазапісы пра традыцыі выкарыстання калыханкі ў іх сям’і).

Настаўнік. Добры дзень! У эфіры – тэлемент «Знаёмцеся – калыханка».

Вучань. Адночы яснавокім ранкам

Ішла па свеце калыханка.

Ішла, нікуды не спяшала:

Вячэрняе пары чакала.

Вучаніца. У люстэрка часам паглядала

І над узростам разважала:

Жыву на свеце я нямала -

Я маладая ці старая?

Настаўнік. Гады лічыць табе не стала, -

Люстэрка тут ёй падказала:

Патрэбна калыханка дзецям –

Ты будзеш доўга жыць на свеце! І. Буторына

Настаўнік. Мы запрашаем паразважаць разам з намі пра сучасную і старадаўнюю калыханку. У прамым эфіры будуць гучаць народныя і аўтарскія творы. А ўдзельнікамі перадачы будуць вучні нашага класа і іх бацькі, якія сёння пераўтварыліся ў вядучых, журналістаў, карэспандэнтаў і гасцей студыі. Частка журналістаў нашага класа працавалі з народнымі калыханкамі. Паслухаем, які рэпартаж яны падрыхтавалі.

Вядучы 1. Добры дзень! Напэўна, усе памятаюць, што першае знаёмства чалавека з народнай творчасцю адбываецца ў маленстве, калі ён чуе пяшчотную калыханку матулі.

Вядучая 1. «Слухаючы такую песню, - зазначае беларускі пісьменнік Ніл Гілевіч, - гэтую адвечную і неўміручую песню матчынай любові, - міжволі думаеш: можа быць, менавіта адсюль, вось з такой калыханкі, з яе самай простае і самае геніяльнае на зямлі мелодыі і пачынаецца Чалавек. (Гілевіч Н. Наша родная песня. Мінск, 1968, с 173.)

Вядучы 1. Звернем увагу на пабудову калыханкі: у кожнай калыханцы - зварот да дзіцяці з просьбай заснуць. Кожную калыханку суправаджала мацярынскае варкаванне, гулюканне.

Вядучая 1. Матуля звяртаецца да сілаў прыроды – Сонца, Дажджу, Ветру – з просьбай берагчы дзіця ад хваробы, гора, страху. Звяртаецца да звяроў і птушак і да казачных персанажаў: Дрымоты, Сну, Спакою з просьбай даць дзіцяці здаровы сон, душэўны спакой. Паўторы слоў і словазлучэнняў як бы закалыхвалі малога.

Вядучы 1. Думаю, зараз самы час паслухаць некалькі народных калыханак.

Вучань. Спі засні, мая дзетка.

Птушкі ужо заснулі,
Спі, засні, мая дзетка,
Люлі, люлі люлі.

Вучаніца. Люлі-люлі-люлі!

Прыляцелі гулі!
Гулі-гулі-галубы!
Селі гулі на дубы.
І спявалі, і гукалі –
Сны салодкія склікалі.

Вучань. Баю-баю, люлюшкі!

Прыляцелі гулюшкі,
Садзіліся у люлюшкі.
Яны сталі варкаваць.
Малютачку калыхаць.
Ля коціка варкота,
На малютку сон-дрымота.
Ты спі, ляжы, малютка!
Прыйдзі, коцік, начаваць.
Малютачку калыхаць.
Ішоў коцік па лаўцы,
Нёс малютку баранкі,
Ішоў коцік з замор'я,
Нёс малютку здароўе.

Вучаніца. Спі, сыночак міленькі,

Галубочак сівенькі.
Мой сыночак будзе спаць,
А я буду калыхаць.
Нашто, вецер, ты гудзеш,
Спаць сыночку не даеш?
Спі, сыночку міленькі.
Ой ды люлі-люленькі...

Настаўнік. Цікава даведацца, пра што раскажуць нам карэспандэнты, якія вывучалі сучасныя аўтарскія калыханкі. Ці нагадваюць яны народныя калыханкі? Мы перадаём слова яшчэ адной пары вядучых нашага тэлемаста. Яны прымаюць ад нас эстафету.

Вядучы 2. Добры дзень! Калыханкі, якія ствараюць паэты ў цяперашні час падобныя да народных калыханак. Як і ў народных калыханках, у іх звяртаюцца да прыродных з яў, звяроў, птушак, раслін. Але можна адзначыць, што з'явілася больш новых

сучасных слоў. Напэўна таму, што час не стаіць на месцы, жыццё ідзе наперад. Гучыць калыханка спакойна, пяшчотна і меладычна. Сапраўды, можна сказаць, што калыханка захавала самае лепшае з народных калыханак і застаецца сучаснай і сёння.

Вядучая 2. А ці знаёмы яз калыханкай нашы сучасныя аднакласнікі? Сябры, зараз – невялікае інтэрв’ю. Адкажыце, калі ласка, на мае пытанні:

Вучаніца, трымаючы ў руках імправізаваны мікрафон, падыходзіць да дзяцей і задае ім пытанні:

- Ці спявалі вам у дзяцінстве калыханку?
- Хто пазнаёміў вас з першай у жыцці калыханкай?
- Ці патрэбна сучасным дзецям калыханка? У чым яе карысць?

Вядучы 2. Дзякуй. А зараз карэспандэнты нашай перадачы пазнаёмяць нас з мілагучнымі аўтарскімі калыханкамі.

Вучань. Спаць паклаліся рамонкі,

Ветрык казку збаяў ім.

І пчаліная гамонка

Умясцілася ў вулі.

Камарыха камарочкаў

Спаць ніяк не пакладзе:

Расказаць усім так хочучь –

Заўтра ясны будзе дзень.

А каточку-вуркаточку

Гэтай ночкай не да сну:

Мышка шкрабае у куточку,

Парушае цішыню. С. Бестава

Вучаніца. Верабейчык, верабей,

Ты не стукай па акне.

Дам зярнятак я табе,

Хай сыночак мой засне.

Сон хай прыйдзе да цябе,

Засынай, сыночак мой.

Верабейчык, Верабей,

Пасябруем мы з табой.

Верабейчык, верабей,

Раніцою прылятай.

А цяпер ляці хутчэй.

У гняздо, адпачывай. В. Шніп

Вучаніца. У зімовым лесе юркнула лісіца,

Збегаўся па пушчы і прыстаў алень.

Спі, маё дзіцятка, мо табе прысніцца

Сонечны вясновы альбо летні дзень.

Хай прыскача ў госці зайка-даўгавушка,

У падарунак штосьці з лесу прынясе.

Цёпленкая коўдра, мяккая падушка,

Іх з табой абдыме сон твой пакрысе...
Закрывавай, дзіцятка, вочкі-васілёчкі,
Хай і забаўлянкі трошкі адпачнуць.
Сонечныя промні, божыя званочкі,
Зноўку закалыхваць і люляць пачнуць. У. Мацвеенка

Настаўнік. Дазвольце спытаць: «Хто найбольш часта спявае вам калыханку? Так, матуля і бабуля.

Вядучая 1. Цікава, ці спявалі ў дзяцінстве калыхані вашым мамам, татам, бабулям. Давайце зададзім гэтае пытанне дарослым гасцям нашай перадачы. (Вядучыя размаўляюць з бацькамі, запрошанымі на мерапрыемства)

Вядучы 2. І ў сучаснасці захаваліся прыказкі і прымаўкі пра сям'ю, пра адносіны дзяцей да бацькоў. Давайце запомнім некаторыя з іх.

Вучні па чарзе называюць прыказкі і прымаўкі:

- Пры сонейку цёпла, пры мамачцы добра.
- Маміна крыло і у мароз цёплае.
- Без мамы і сонца не грэе.
- Птушка рада вясне, а дзіця – маці.
- Нідзе няма лепш, як у роднае маці.
- Ніхто дзецям так не спагадае, як матка родная.
- Матчыны рукі заўсёды мяккія.
- Усяго за грошы купіш, апроч бацькі-мацеры.
- Ніхто столькі ласкі не мае, як мама родная.
- Няма такой крамы, што купляюць мамы.

Настаўнік. А зараз у нашай перадачы гульнёвая паўза. Адгадайце загадкі.

Вучні адгадваюць загадкі і абмяркоўваюць, якое дачыненне мае адгадка да тэмы ўрока – калыханкі.

Загадкі пра сон і калыханку

*Хто бязгучна мякка ходзіць,
Хто без рук павейкі зводзіць?
Не відаць яго нідзе,
А на ложка спаць кладзе? (Сон) У. Мацвеенка

*Крылаў не мае.
Ды хутка лятае.
Выпусціш – рад ці не рад,
А не зловіш назад. (Слова) М. Пазнякоў

*Работнікаў рупных
Прашу адгадаць:
Адзін з іх гаворыць,
І слухаюць двое,
І двое глядзяць. (Вочы, вушы, язык) М. Пазнякоў

*Запытаю ў сыночка
Альбо ў дачушкі:
-У якога бугарочка
Аж чатыры вушкі? (У падушкі) У. Мацвеенка

Настаўнік. А цяпер успомнім славетных пісьменнікаў, якія склалі калыханкі, вядомыя і зараз.

Вядучая 1. Славетны пясняр беларускай зямлі Янка Купала напісаў цудоўную калыханку «Бай».

Настаўнік. У гэтай калыханцы распавядаецца пра Бая. Хто гэта такі? (Бай – міфалагічная істота дзіцячага фальклору, якая бае байкі).

-Што азначае сучаснае слова «баяць»?

(1. Расказваць казкі, байкі.

2. Гаварыць, паведамляць пра што-небудзь, прыдумваючы, дабаўляючы ад сябе (Глумачальны слоўнік беларускай мовы. / А. Я. Баханькоў, І. М. Гайдукевіч, П. П. Шуба. – Мінск: Народная асвета, 1990).

Вядучы 1. Прапаную паслухаць гэту калыханку.

Некалькі вучняў выразна чытаюць твор Я. Купалы «Бай».

Бегаў бай па сцяне

У чырвоным кафтане.

Байку баяў. Ай, лю-лі!

Жылі пчолкі у вуллі

Баіць ці не?

- Баіць!

Бегаў бай па сцяне...

Ішла вясна па вясне,

Жылі пчолкі з году у год,

Бралі у соты з кветак мёд...

Баіць ці не?

-Баіць!

Бегаў бай па сцяне...

Ніхто пчолак не кране;

Самі мёд збіраюць той,

Самі ласваюць зімой...

Баіць ці не?

-Баіць!

Бегаў бай па сцяне...

У той самай старане

Пустапасам труцень жыў.

Неяк з пчолкамі дружыў...

Баіць ці не?

-Баіць!

Бегаў бай па сцяне...

Труцень кажа: «Дайце мне

Глянуць, пчолкі, у вуллёк,

Паспытаці ваш мядок!..»

Баіць ці не?

- Баіць!

Бегаў бай па сцяне...

Ці так добра, ці так не, -
Пчолкі добрымі былі,
Трутня ў госці прынялі...
Баіць ці не?

- Баіць!

Бегаў бай па сцяне...

Труцень пальцам не кіўне;
Пчолкі мёд нясуць да сот,
Труцень есць ды есць той мёд...
Баіць ці не?

- Не! Я. Купала

Вядучая 2. Цікава, што вядомы паэт ХХ-га стагоддзя Максім Танк таксама напісаў калыханку пра Бая.

Вядучы 2. Гэта яшчэ адзін прыклад цеснай непарушнай сувязі паміж сучаснасцю і мінулым. Паслухаем гэту калыханку.

Вучні чытаюць твор М. Танка «Ехаў казачнік Бай».

Ехаў казачнік Бай

Цераз сёлы і гай.

Баіць ці не?

-Бай!

Ён пытаўся ў мяне,
Што даць дзецям у сне?

Баіць ці не?

- Бай!

Я прасіў: дзецям дай
Казку-песеньку, Бай!

Баіць ці не?

- Бай!

Казку, – кажа, - я дам,
Толькі выберу сам.

Баіць ці не?

- Бай!

А найлепшую з іх
Дам для самых малых.

Баіць ці не?

- Бай!

- Тым, хто любіць мяне

І хто першы засне.

Баіць ці не?

- Не! Максім Танк

Вядучы 2. Зараз мне паведамлілі, што нашы карэспандэнты знайшлі яшчэ адну калыханку пра Бая. Яе аўтар – беларуская паэтэса Данута Бічэль – Загнетава-лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы. Даем слова нашаму карэспандэнту. Вучань. Ходзіць бай па карнізе.

Бае байкі капрызе
З каляровым грабянцом,
З вельмі радасным канцом.

Бай прынёс балалайку
І сябровачку-ляльку,
Самабранку і абрус,
Шакаладкі брус.

Бай і дочанькі байкі
Каля ложка гультайкі
Без асновы, без красён
Ткуць ружовы сон. Д. Бічэль-Загнетава

Настаўнік. У вольны час, сябры, завітайце ў бібліятэку і вы адшукаеце шмат цікавых народных і аўтарскіх калыханак, у якіх ясна гучаць фальклорныя матывы.

-Скажыце, калі ласка, дзе яшчэ, акрамя матулінай песні і кніг, мы можам паслухаць і нават паглядзець калыханку? Так, гэта вячэрняя перадача так і называецца «Калыханка». (Адбываецца невялікая гутарка пра тое, ці глядзяць дзеці гэту перадачу, што падабаецца дзецям у «Калыханцы», як зваць галоўных герояў перадачы і г.д.).

«Калыханка»

Мы любім «Калыханку»

І кожны-кожны дзень

Гатовы хоць да ранку

Заўжды яе глядзець. Х. Гурыновіч

Вядучы 1. Як і шмат гадоў назад, калыханка патрэбна дзецям.

Вядучы 2. Акрамя павучальнай гісторыі і мульціка, амаль усім падабаецца заключная песенька «Калыханкі».

Вядучая 2. А вы ведаеце, што словы да яе напісаў Генадзь Бураўкін – сучасны беларускі паэт. Давайце разам узгадаем словы гэтай надзвычай мілагучнай песні.

Калыханка

Доўгі дзень, цёплы дзень

Адплывае за аблокi.

Сіні цень, сонны цень

Адпаўзае ў кут далёкі.

Збеглі зайкі ўсе ў лясы.

Змоўклі птушак галасы.

І буслы ў гняздо схавалі

Свае доўгія насы.

Баю-бай, баю-бай,
Вачаняты закрывай.
Пакрысе на расе патухаюць
Зоркі-сплюшкі.
Гулі ўсе, казкі ўсе
Пахаваны пад падушкі.
Спяць і мышкі, і стрыжы.
Спяць машыны ў гаражы.
Ты таксама каля мамы
Ціха-ціхенька ляжы.
Баю-бай, баю-бай,
Вачаняты закрывай.

Баю-бай, баю-бай,

Разам з намі засынай... Г. Бураўкін

(Можна выкарыстаць відэазапіс фінальнай песні «Калыханкі», разам з дзецьмі паглядзець яго на ўроку і, па жаданні, праспяваць песню, якая ў ім гучыць.)

Вядучая 1. А я ведаю, што калі мамы і таты былі маленькімі, песня у

«Калыханцы была іншая. Гэта так?

Настаўнік. Сапраўды, доўгі час у «Калыханцы» гучала песня на словы Артура Вольскага. Прыемна будзе ўспомніць яе.

(Вучні выразна чытаюць верш А. Вольскага «Калыханка»)

Калыханка

Змрок ляжыць навокал,
Як гушчар лясны.
Да сцямнелых вокнаў
Падыходзяць сны.

Спаць усім належыць
Па зыходзе дня.
Недзе ў Белавежы
Дрэмле зубраня.

Між ялін кашлатых
У сваім дупле
Спяць вавёрчаняты
У цішы ў цяпле.

І крыклівай сойцы,
Што ў гняздзечку спіць,
Аж да ўсходу сонца
Дзетак не будзіць.

За акном мільгае
Зорак карусель.

З вышыні міргае
Зорны карабель.

Спяць у лузе краскі, -
Ты чаму не спіш?
Можа, сёння ў казку
У сне ты паляціш... А. Вольскі

Настаўнік. Як у любой сучаснай перадачы, нам не абыйсціся без рэкламы.
Паспрабуйце скласці невялікую рэкламу па тэме нашага урока.

(Заданне скласці рэкламу можна прапанаваць загадзя і паглядзець на ўроку, якія рэкламныя ролікі атрымаліся. Напрыклад: дзіця ніяк не хоча засынаць, пакуль мама не пачынае спяваць калыханку. Або замежныя госці цікавяцца, што такое калыханка, хлопчыку сорамна, што ён не можа адказаць і, каб выправіць становішча, ён ідзе у бібліятэку, размаўляе з бацькамі і настаўнікамі і г. д.)

Настаўнік. «Знаёмцеся – калыханка» - так называецца наша перадача. І напрыканцы яе няхай яшчэ раз прагучаць і народная, і аўтарская калыханкі. Мудрыя, як сівая даўніна і сучасныя, як сённяшні дзень.

Выходзіць дзяўчынка з лялькай у руках, садзіцца і спявае ці выразна расказвае калыханку:

Люлі-люлі-люлі спаць,
Будзем дзіця калыхаць.

Люлі-люлі-люлі
Малую Ганулю.
Люлі-люлі-люлі,
Усе дзеткі паснулі.

Адно маё дзіця
Не спіць, не гуляе.

Вочкамі маргае,
З катком размаўляе. Народная калыханка

Другая дзяўчынка спявае калыханку сваёй ляльцы:

Спі, дзіцятка, баю-бай,
Вочкі шчыльна закрывай.

Я пакуль табе спяю
Калыханачку сваю...

Сонейка пайшло дахаты,
Пэўна спіць яно,

І ягняты, і цяляты
Спяць даўным-даўно.

Спі, дзіцятка, баю-бай,
Вочкі шчыльна закрывай.

Я пакуль табе спяю

Калыханачку сваю. Урывак з верша У. Мацвееўкі

Усе вядучыя выходзяць разам.

Вядучы 1. Дзень за днём, год за годам жывуць побач з намі калыханкі.

Вядучая 1. Народныя і аўтарскія, яны прасякнуты ласкай, пяшчотай і пачуццём вялікай любові паміж бацькамі і дзецьмі.

Вядучая 2. І колькі б не было нам гадоў, нам заўсёды хочацца яшчэ раз пачуць знаёмую калыханку.

Вядучы 2. Сёння вечарам абавязкова прачытайце ці праспявайце калыханку сваім блізкім. І гісторыя калыханкі будзе працягвацца.

Настаўнік. Час нашага прамога эфіру заканчваецца. Да пабачэння! Да новых сустрэч.

І.А. Буторына

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ